

ANJEL LERTXUNDI. — *Hamaseigarrenean, aidanez*. Eusko Jaurlaritzak antolatutako JON MIRANDE NOBELA SARIA 1982. Erein. Donostia, 1983.

Gure literatura murriztaren eremuan lehen saririk anitz baguenen ere, hara hor beste bat gehiago. Gure sariketarik gehienak, egia esango badut, tontoen engaigarri dira, noiz-behinka agertzen zaigun salbuespenen bat ezik. Oraingoan ordea, salbuespen horietako bat, A. Lertxundiren obra hau dela esan genezake. Beste munduko eleberria ez bada ere, bai lan sarigarria eta edonoretzat irakurgarria. Ezta guti.

Egileak, idazkeraren estiloz, lehendik ere erakutsia zigun era atsegin hori.

Pertsona desberdinen arteko erabilera eta horiegandik ba-koitzaren giro eta ikuspegi berezitik jasotzean azaltzen dituen egoerazko aldaketak, kapituluetakota ataletan egoki tolestuak, irakurgarriago eta entretenigarriago egiten dute eleberria. Tolesturarik tolestura eroango gaitu liburuaren barna mataza harilkatuz eta azkenerako ehunduraz jabetzeko. Irakurrialak, eleberriaren argudioarekin geroago eta interes handiagoa sortaraziko digu. Horregatik, lehen laurdena irakurri ondorean, ez dago eskutik uzterik bat-batean azken hondarra jo arte. Beraz, eleberri egitura ondo atondua iduritzen zaigu.

Hasiera bera du motela, lehen orrialdeak nekez irakurtzen dira eta kostatzen da harian sartzea. Egia esan, atalen tolesturak ere zerbait nahasten gaitu. Baina, dena dela, haria hartu artekoa da gero aisa jarraituko bai dugu. Hala ere, egileak jakin behar du haseran bertan interesa sortzen, irakurlea bereganatzeko oso garrantzizkoa denez. Ezer eskatzekotan, hortaz kontu gehiago jartzea eskatuko genioke.

Argudioari buruz ezer guti esango dut, irakurleak hori beregan har dezan. Hori bai, gure herri tipietako giroa ongi jasoa dela esan behar. Alde batetik, zer esana laket zaienena eta zer esango dutenari arduratsu ihes eginik dabilen jendea, eibartarontzat «autubatzaille» mundua, eretan bizitzeko patxada galerazten duena. Eta, bestalde, gure herriko pekaturik

handienetakoa den apusturako grina, jokia errenta ez izanaren buru belarri, edo hil edo bizi, dena jokatzeko prest aurkitzen ditugun pertsonaiak. Aski ugariak gure herri hontan. Hortik datorren heriotza, benetan gertatua, Urola behekaldean Urtaintarrenean gertatua omen. Eta, idazleak gertakariaren ikerketatik probetxu ona ateratzen jakin du bere lumaren bidez.

Esan bezala, hasiera batean zenbait ahalegin egin beharra du irakurleak. Geroan ere, arituala, inoiz bere zalantzak izango ditu haria geltzeko zorian azalduko denez, aipatutako tolesturazko egitura horregatik. Baina, azken baten, ohartzen bagara, tolestura horiek bere grazia ematen diote eleberriari, aldi bakoitzean barneragoko sekretuaren helburura eroango gaituenaren ustean geroago eta indartsuago lotzen bai gaitu irakurketara. Eta, alde hortatik erakusten digu egileak bere letretarako artea. Hasieran, egileak, behar den adina ardura erakusten ez badu ere, abiadan sartzen garenean geroago eta lasterrago goaz, hariak berak tiratuz, etenik gabe, azkenera arte. Hor bai erakusten digula bere estilo bereziaren artea, suspense batean gaituanez. Orokorki begiraturik, egiturazko teknika oso ona iduritu zaigu.

Tipikeri bat aipatzekotan —zer demonio? aipatu beharra dago gorengo saria eroan duen eleberriari erreseña egitean—, kapituluaren sarrerak, zergait gazteleraz? Nere ustez, garrantzi gutikoa bada ere, Cesare Pavese-ren hitzak italiara jatorrean behar zuten, edo bestela euskaraz, baina ez Esther Benítez-ek itzulitako gazteleran.

Azkenez, tipikerietatik goazen handiago batera. Baina, alde aurretik esan dezadan egileak berak hortaz ez duela ezer ikustekorik, sariketaren antolatzaileak baizik. Nik ez dakit nola arraio pasatu zaion Eusko Jaurlaritzako Boletina euskaratzen duenari, hain galga estu eta larria erabiltzen duenez. Behin, Euskaltzaindian, Piarres Lafitte jaunak aski arrazoi eman zuen frantsesezko «roman», gaztelerazko «novela», euskara jatorrez «eleberria» behar zuela, kondaira eta ipui zaharrentzat «elezahar» erabiltzen denez. Euskaltzaindikiko agiri batean hala gomendatu zen, baina, geroztik, erakunde berak antolatzen duen Txomin Agirre Sarian ere inoiz «nobela» jarri da «eleberri» beharrez. Baina, tira, beti da izena baino hobe izana. Eta, A. Lertxundiren obrak berakin daroa izana. Zorionak, Andu.

J. S. M.